

Egy felszabadult munkaszolgálatos vándorlása a fronttól hazáig ^[1]

Bakonyi István naplója, 1944-1945

„Az egész ország lakosságának asszisztálása mellett szedtek el tőlünk mindent a magyar hatóságok, és egész életükben dolgozó embereket tettek földönfutóvá, és küldték a biztos pusztulásba nem kegyelmezve senkinek, a csecsszopótól az öregekig. Ja, az más volt, mi nem úgy gondoltuk, mondták most, de bezzeg a nagyon kevés kivételtől eltekintve, akkor mindenki lopott és rabolt a zsidó holmiból, amihez hozzájutott! Az oroszok sokkal jobbak, mint a magyar csendőrök voltak, és legalább nem tesznek kivételt, az órát elszedik a zsidóktól, épp úgy, mint a kereszténytől.”

Bevezetés

Az alábbiakban olvasható napló olyan történeti forrás, amely behatóan, hitelesen tájékoztatja olvasóját a második világháborús kiségitő (zsidó) munkaszolgálat háború végi utolsó napjairól, legfőképp pedig az ezt követően szovjet oldalra került személynek a frontvonal közelében szerzett tapasztalatairól és a közvetlenül háború utáni közállapotokról.

Írója, *Bakonyi István* győri orvos, aki 1904-ben született az izraelita vallás neológ irányzatát követő polgári családba. Alap és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, és 1922-ben a Révai Mikós Gimnáziumban sikeres érettségi vizsgát tett. Jó tanulmányai dacára továbbtanulási szándékait az akkor érvényben lévő [popup title="numerus clausus" format="Default click" activate="click" close text="A numerus claususnak [a latin szóösszetétel jelentése: zárt szám] nevezett 1920. évi XXV. tc. értelmében minden nemzetiség országos arányában tanulhatott a legfontosabb felsőoktatási intézményekben. A Horthy-kor e jellegzetes, nemzetközi párhuzamokat is mutató törvénye elsősorban (bár nem kizárólag) a továbbtanulásban felülreprezentált kb. 5%-os zsidóság ellen irányult, s rést ütött az állampolgári jogegyenlőségen, dacára annak, hogy számos helyen később nem tartották be előírásait. 1928-ban a Bethlen-kormány módosította a törvényt, kivéve belőle a „faji paragrafust”, a valóságban azonban a zsidóság egyetemi-főiskolai tanulási lehetőségeit továbbra is erősen megnehezítették. A törvényt számosan – nem helytállóan – a holokauszt egyenes előzményének tartják. Legújabbán lásd: KOVÁCS M. MÁRIA: Törvénytől sújtva. A numerus clausus Magyarországon. Napvilág, Bp., 2012.] miatt „nem támogatták,” így 1922-1923-ban asztalosként helyezkedett el. 1923-ban felvételt nyert a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karára, ahol 1929-ben szerzett oklevelet. Tanulmányai után Győrbe visszaérkezve mentőorvosként dolgozott, majd 1937-től, munkaszolgálatra történő behívásáig - megvalósítva elképzelését egy korszerű rendelő kialakítására - magánorvosként szolgált Győr város polgárait.

Az 1930-as években megismerkedett *Kőműves Irénnel* - későbbi feleségével -, aki nem volt zsidó származású, de a zsidótörvények szerint 1942. augusztus 23-án bekövetkezett házasságkötésük csak úgy volt lehetséges, hogy leendő felesége áttért az izraelita hitre. A munkaszolgálat alatt sokat volt férje közelében, csak akkor utazott el, amikor már a helyzet ezt nem tette lehetővé. Házasságukból két leánygyermek született .

Bakonyi István (felső sor, balról a negyedik) pécsi orvostanhallgató társaival az 1923–1924. tanévben.

E forrás különlegessége abban rejlik, hogy írója 1945. március 19-én határozta el, hogy megírja feleségének, mi történt vele az 1944. december 12-e óta eltelt időben, vagyis azóta, hogy felesége utoljára látogatta meg őt a Fejér vármegyei Óbarokon lévő munkatáborban. A szöveg december 23-ig tartó részét emlékezetből, az ezt követő, 1945. március 19-ig tartó eseményeket viszont különféle naplószerű feljegyzéseiből vetette papírra, s másolta a füzetbe. Ezután a továbbiakat pedig már innen folytatta. Így Bakonyi rendszerint vezetett naplójának első néhány oldala tulajdonképpen csupán visszaemlékezés a megelőző mintegy egy hónapnyi időre. A szerző - amint utal is rá - sorait szeretett házastársának szánta, aki „tőlem távol van, ha a sors úgy hozná, ebből értesüljön sorsom alakulásáról, amíg a napló tart.” Vagyis szándéka volt (akár saját halálával is számolva), hogy tudassa vele, mi történt a családjá nélkül töltött hosszú hónapok során. Láthatóan összefogottan, higgadtan vetette papírra gondolatait. Pedig a hazai munkaszolgálat történetében éppen a Szálasi-uralom időszaka nem kedvezett az írásnak. A kapkodó rendelkezések miatt századát 1944. december végén Óbarokon dolgoztatta a magyar honvédség a szovjet Vörös Hadsereg megállítására érdekében.

Az 1939. évi II. (honvédelmi) törvényvel létrehozott kötelező, kiségitő munkaszolgálat térben és időben rendkívül heterogén intézménye 1941-től már egyértelműen a zsidók ellen irányult. Pontosabban szólva a zsidó, vagy a keresztény, ám a hatályos törvények értelmében zsidónak minősített, másodrendűvé súlyosított állampolgárok honvédségi szolgálatát vontta meg, s kényszerítette őket a megalázóbb, nehezebb és főképp veszélyesebb kiségitő munkafeladatok ellátására . 1944 tavaszán és nyarán, a gettósítás-, majd ezt követően az Auschwitz-Birkenauba történő deportálás idején azonban a munkaszolgálat életet mentett: a zsidó férfiak menekülő útvonalra lett a halálgyári pusztulástól, német koncentrációs tábori rabságból . Feltételezhetően a Honvédelmi Minisztérium a - megszálló náci erővel szemben a kérdésben sokszor szembemelve - munkaerő megtartásán felüli akaratán túl az egyes honvédelmi szervezet embermentési szándékai is motiválták. Bakonyi István is munkaszolgálatosként élte át ezeket a hónapokat. Két fiatalabb testvérre és szülei már nem voltak ilyen szerencsések, osztrák a vidéki zsidóság nagy többségének sorsában: az SS lágerberidalmában lettek halálpukát.

A napló keletkezésének idején, a nyilas időszakban, a muszok sorsa radikálisan megváltozott. A Szálasi-kormány ugyanis az ismét Magyarországra érkezett *Adolf Eichmann* SS-Obersturmbannführer , az európai zsidóság kiirtását irányító tiszttel, illetve *Edmund Veessenmayer* ^[2] teljhatalmú német megbízottakkal október végén megegyeztet, hogy 50 000 munkaszolgálatos zsidót „kölcsonadjon” Németországnak. Közülük mintegy 15 000 főt azonnal német kézre adtak. November 6-tól fogva ismét sor került tömeges behívásokra: több tízezer magyar zsidó állampolgárt november-december folyamán a gyűjtőtáboroként funkcionáló nagybányai-újfalvi (úgynevezett: óbudai) téglagyáron keresztül gyalogmenetben hajtották a német-magyar határra. A muszok közül az erőltetett menet, a kegyetlen bánásmód és

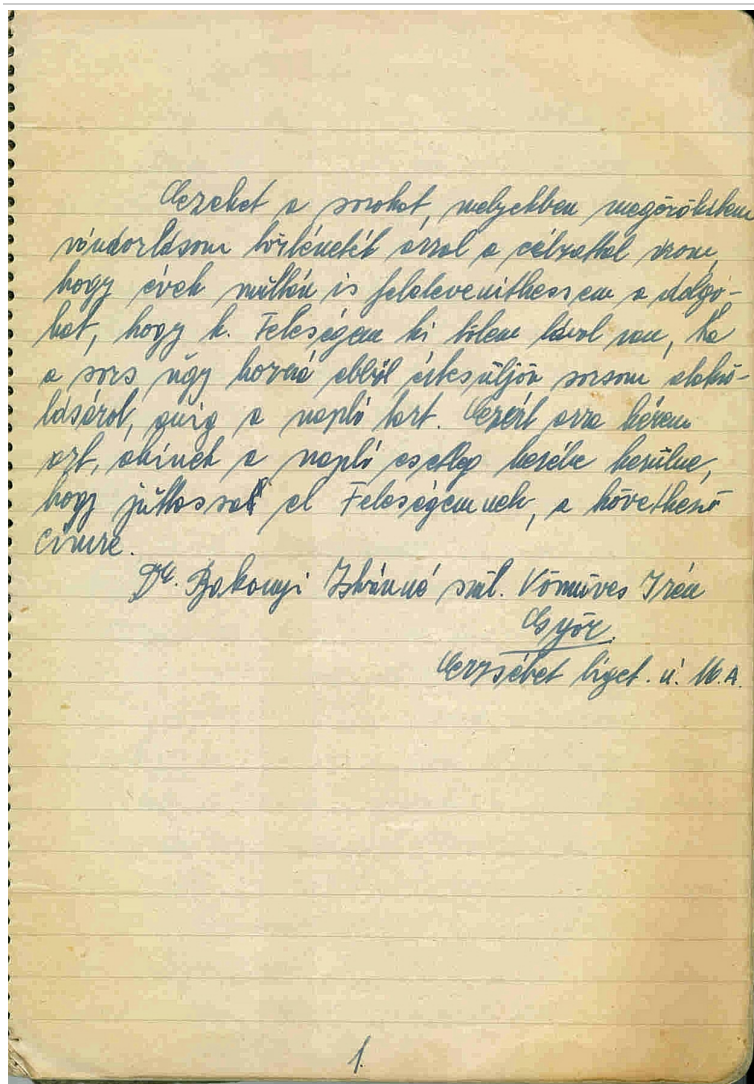
éhezés következtében már ekkor sokan meghaltak. A határra érkezettek a nyilas és honvédségi kísérei átadták a németeknek, akik a Pozsonyigetűfalú és Szentgotthárd közötti Birodalmi Védőállás (Südstwall) mozgó sánctáborokban robotoltak 1945 márciusáig. Az életben maradtak egyes csoportjait az SS később a mai Ausztria területén lévő koncentrációs táborokba hurcolta .

Bakonyi István és Kőműves Irén esküvői fotója, 1942

Bakonyi István azon századok egyikében dolgozott, amelyek feladata 1944 végén, a még nyilasok kezén lévő Dunántúlon tankcsapda-ásás volt. Ekkoriban a - sárga karszalag helyett immár sárga csillagot viselő - muszosok, illetve egységeik zömét a Nyilaskeresztes Párt, illetve (mint Bakonyiék századának esetében) a tábori csendőrség vette át és felügyelte. A szovjet Vörös Hadsereg megállítása céljából végzett munka értelmetlen volt, ráadásul - amint a napló ezt érzékletesen jelzi - életüket az állandó német és szovjet bombázások fenyegették. Ezekről az időkről a szintén munkaszolgálatos *Fenyvesi Vilmos* így ír visszaemlékezésében : *„Majd kivittek bennünket valamilyen Esterházy-birtokra, vagy valamilyen nagy, jaj, de nemes birtokra, valahol Gyál, Vecsés környékén. Azon a részen kezdtünk el tankcsapdákat ásni, mert már a debreceni csatán túl vannak a Vorosilovék, és tudvalévő, hogy az Alföldön semmi nem fogja meg őket. Majd csak Budapest előtt lehet megfogni, és akkor erre készülnek. Ezeket az akadályokat, amik ott készültek, úgy nevezték a kollégáim, hogy egy óra egy perces akadályok, mert az oroszok egy órát röhögnek, és egy perc alatt átjönnek. Mint tehát ott tevékenykedtünk a haza védelmében. Lehet, hogy kiutaltak nekünk valamilyen élelmezést, de az nem jutott el odáig. Így hát két hét alatt ettem nyers kukoricát, rohadt paradicsomot, nyers krumplit.”*

A rendet nem is tudták már ekkor fenntartani, sőt, erre nem is törekedtek: a keret jelentő honvédkatonákkal keveredő munkaszolgálatosok számos esetben a tábor melletti földeken bújtak el, kerestek menedéket életük védelmében. A napló cselekményének első napján, karácsonykor, Bakonyi megszökött a táborból, és bevárta a közelben lévő szovjet egységek megérkezését. A szerző ezt követően a front szovjet oldalára került. Nem esett hadifogságba, és néhány volt munkaszolgálatos bajtársával igyekezett a harci cselekményektől távol, az ideiglenes nemzeti kormány és a szovjetek által birtokolt békés helyre, majd pedig haza jutni. Becses forrásértékű naplója zömében a vándorlásnak kálváriájáról szól: Bakonyi érzékletes és hiteles képet nyújt a karácsonyt követő életről, s az ezt követő frontvonalbeli vándorlásáról, valamint bepillantást enged a frissen szovjet uralom alá került falvak, városok, köztük a főváros általános viszonyaiiba, s tudósít a háború utáni mindennapi nehézségeiről is. Nem hallgatja el a megszálló katonákkal való konfliktusokat, azok rendszeres fosztogatásait sem, továbbá, hogy csak hajszálon híján sikerült elkerülnie a „málenkij robotot.” Fanyar humorral jegyzi meg: *„Az oroszok sokkal jobbak, mint a magyar csendőrök voltak, és legalább nem tesznek kivételt, az órát elszedik a zsidóktól, épp úgy, mint a kereszténytől.”* A napló 1945. március 28-ig tart. Vélhetően ekkor volt lehetősége hazatérni Győrbe.

A napló első oldala

Lánya közlése szerint a nyilasok rendelőjét, lakását, addigi egzisztenciáját „szétrabolták,” mindezt a semmiből kellett újjáteremtenie, s ez sikerült is: előbb szociális felügyelőként, majd 1947-től 1964-ig tisztii főorvosként dolgozott. Munkája elismeréseként „Erdemes Orvos” kitüntetésben részesült 1956. július 1-én. 1964 után sem hagyott fel gyógyító tevékenységével, mint nyugdíjas a rendelőintézet laboratóriumában vállalt munkát, majd bölcsődeorvosként tevékenykedett 1981-ben bekövetkezett haláláig.

Bakonyi István naplóját kis alakú, vonalas füzetbe, tollal írta. A forrást a közérthetőség kedvéért mai helyesírással közöljük, kivéve azokon a helyeken, ahol a korabeli írásmód történeti-jelentésbeli információt hordoz. Ez esetekben meghagytuk az egykori írásképet. A naplóban használt szokatlan vagy szabálytalan nyelvi fordulatokat meghagytuk, rájuk „[sic!]” megjegyzéssel hívjuk fel az olvasók figyelmét. A hiányos szavakat, ahol mód nyílt rá és nem feltétlenül egyértelmű a jelentése, [...]ben egészítettük ki. A naplószöveget - ahol szükséges volt - értelmező jegyzetekkel láttuk el.

A forrás lelőhelye: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 147. 1.

Forrás

Dr. Bakonyi István naplója

1944. december 12. - 1945. március 28.

Ezeket a sorokat, melyekben megörökítem vándorlásom történetét azzal a cézzal írom, hogy évek múltán is feleleveníthessem a dolgokat, hogy kedves Feleségem, ki tőlem távol van, ha a sors úgy hozná, ebből értesüljön sorsom alakulásáról, amíg a napló tart. Ezért arra kérem azt, akinek a napló esetleg kezébe kerülne, hogy juttassák el Feleségemnek, a következő címre: Dr. Bakonyi Istvánné szül. Kőműves Irén, Győr, Erzsébet liget u. 16. A.

Penc, 1945. március 19.

Már hosszú idő óta vajúdik bennem a gondolat, hogy papírra fektessem azokat az eseményeket, amelyek velem történtek 1944. december 12-e óta, midőn Feleségem elutazott Óbarokról. Ezen idő óta semminemű életjelet nem kaptam Felőle, remélem szerencsésen hazaérkezett. Én ismétlően írtam, de leveleim valószínűleg Bicskén rekedtek, és onnan nem továbbították őket. Most próbálom vázolni a 12-e és 24-e közötti eseményeket. A helyzet mind feszültebb, esténként távoli villanásokat látunk, a környékbeli keretbeliek tudni vélik, hogy egyes községek már orosz fennhatóság alá kerültek. A nappali órákban szinte állandóan a berepülés, de szerencsére nem bombázzák barakkáborunkat, a század útjavításra van kirendelve.

Én minden nap lemegyek Óbarokra, és ott próbálok valami újat és pozitívát megtudni. Mi hárman, orvosok elhatároztuk, hogy semmi körülmények között sem megyünk tovább, hanem amennyiben a századaink parancsot kapnak az indulásra, úgy mi csendesesen lemaradunk. Közben az események rohamosan fejlődnek, a mi gyengélkedő szobánkba beköltözik egy főhadnagy és kísérete, ki az útjavítási munkálatokat vezeti, és megkezdik a bánya értékesebb gépi alkatrészeinek bevagonírozását. Románjaink kétségbeesett arckifejezéssel járnak-kelnek, annál is inkább, mert kiszivárgott hírek szerint a német főhadnagy, tekintettel a front fenyegető közelségére, 18-a óta állandóan sürgeti a századok indítását Komárom irányába. Ez természetesen lehetetlenség, mert egyrészt az utakat a visszavonuló egységek veszik igénybe, másrészt embereink oly hiányos öltözetben vannak, hogy kb. ¼ része állandóan a barakkban tartózkodik, és munkára sem

egyszer semmi körülmények között nem akarunk német kézbe kerülni, tehát menni kell. Csak oldalzsákot viszünk magunkkal, de a bánya irodánál lévő oroszok kinevetnek bennünket aggodalmaink miatt, és így elhatározzuk, hogy visszamegyünk többi holmijainkért. Épp jókor, egy törött lábú asszonyt hoztak oda, ezt még sínbe tesszük és újabb érzékeny bűcsűzés után megindulunk, irány Székesfehérvár. Első megálló Felcsút, hol Tessényinél szándékozunk éjszaka. Alaposan felpakolva indultunk útnak, és igyekeztünk minél hamarabb túljutni a vasúti töltésen, ami hamarosan sikerült is, közben Freibergnek vörös keresztet jelvényét egy orosz leszakította, de más baj nem történt. Az olajraktár közelében egy fiatal orosz katona csatlakozott hozzánk, akinek nagyon megtetszettek a bakancsaim és kénytelen voltam tőlük megválni, de szintén csere formájában. Csak egy hiba volt, hogy a kapott bakancs rövidnek bizonyult, és nem bírtam benne járni, nagy nehezen bejuttottunk a közeli Felcsútra, hol egy ór igazoltatott bennünket. Míg itt várakoztunk, a rövid bakancsot elcseréltem Freiberg Jancsi félcipőjével, amely valamivel nagyobb, de viselhető számomra. A csere után az őr bevezetett bennünket a parancsnokságra, hol összes holmijainkat ott hagytuk, és elhajítottak bennünket benzines hordókat gurítani. Midőn ezzel végeztünk, minden további nélkül elengedtek bennünket, azzal hogy menjünk tovább, semminemű írást természetesen nem adtak. Felcsútra beérve kislúgtam, hogy Tessényi dr-nál nem lehet aludni, mert Tessényiéi nincsenek odahaza és lakásukat, rendelését teljesen kifosztották. Miután Felcsúton nem tudtunk elhelyezkedni éjszakára, mert mindenütt rengeteg az orosz katona tovább indultunk Alcsút felé, hova már sötétbe érkezünk meg. Az úton semmi különösebb kalandunk nem volt, csak a kesztyűmet cseréltem el egy orosz katonával, de itt legalább olyan kesztyűt kaptam, amely ha rosszabb, is mint az enyém, de használható. Alcsúton sikerült szállást kapnunk egy nyugdíjas nyomdásznál, ki szívesen látott bennünket, sőt még éjjel is megöltalmazott a bejönni akaró oroszok elől.

December 26. kedd

Reggel nagy tanácskozás, hogy hogyan menjünk tovább, mert gyalog nagyon nehéz a csomag. Igaz, hogy már megkönnyebbültünk, mert úgy látszik, míg Felcsúton benzines hordókat gurigáltunk, csomagjainkat átkutatták, és az értékesebb dolgok eltűntek. Freiberg Jancsi komoly károsodás érte, mert ékszeri voltak, az én orvosi táskából eltűnt az alkohol, az összes kötszerek, injekciók, 100 gr[amm]os Wetol, úgyhogy majdnem teljesen kiürült, csodálatosképpen a fecskendő, csipeszek stb. nem hiányoztak. Erme hiányokra, csak most reggel jöttünk rá, és tekintettel a rengeteg orosz erősítésre, amely mind Bicske irányába igyekezett, már arra gondoltunk, hogy visszamegyünk, midőn egy nagy karavánt láttunk 2 kocsival, kik szintén Székesfehérvár irányába meneteltek, mint kislúgtam hasonló sorban lévőek voltak, és így gyorsan hozzájuk csatlakoztunk. Hátizsákjainkat mi is feltehetjük a kocsira és így megkönnyebbülve folytattuk tovább utunkat, du. 4 óra körül érkezünk Baracsára, hol sikerült szállást kapnunk, és itt éjszakaztunk.

December 27. szerda

Másnap reggel folytattuk tovább utunkat, és hamarosan kiértünk a budapest-székesfehérvári menethez, hol a társaság néhány tagja elszakadt, mert ők Ercsinek tartottak. Mi tovább mentünk a balatoni úton, és csak egy esetben állítottak le robotra, de ½ óra múlva onnan is elengedtek. D[él]u[tán]. 2 óra körül érkezünk az útelágazáshoz, amely Adony felé vezet és itt sajnos el kellett válnunk, mert a kocsik odaválóak voltak, és így nem jöttek tovább Székesfehérvár felé. Most a Velencei-tó mellett folytattuk tovább az utunkat elhagyott nyaralóépületek között, míg egy olyat találtunk, hogy volt kályha és fekvőhely, és itt megéjszakaztunk. Az élelmskamrában talált paradicsom segítségével még finom meleg paradicsomlevest is ettünk, és hamarosan elaludtunk.

December 28. csütörtök

Sajnos reggel ismét fel kellett vennünk a hátizsákot, és szomorúan bandukoltunk tovább. Az idő sem kedvez, az eddigi enyhe időjárást komoly hideg váltja fel, és szinte muszáj sietni, alig mentünk ½ órát, előtűntek ökrös fogatok pillantottunk meg. Rögtön rákapcsoltunk, hamarosan beérjük őket, és természetesen felpakoltunk a szekérre. Kislúgtam, hogy Tabról jött az ökrös fogatok egy része, löszert szállítottak az oroszoknak, és most mennek hazafelé, a velük lévő muszosok közül 3 tabi lakos, ők már biztos, hogy ők eljutnak hazáig, mi pedig Székesfehérvárig, mert útjuk azon visz keresztül. A tabiak ugyan nagyon hívnak, hogy menjünk velük, de mi kitartunk eredeti tervünk mellett. Lábam nagyon szenved a rövid cipőben az állandó nyomás folytán, de a hideg miatt nem bírok ulla maradni, pedig most lehetne, és csak taposom az utat. Amint közeledünk Székesfehérvárra, mind közelebb hallatszik az ágyúzás, és mi hárman mind gyarkrabban dugjuk össze a fejünket, és aggodalmasan nézzünk magunk elé, frontról jöttünk és most beszaladunk egy másik frontba. Orosz katonákat kérdezünk, milyen messze a front, de vagy nem tudják, v. nem akarják megmondani, és csak azt mondják: daleko, messze. Végre egyik azt mondja: 15-20 k[ilo]m[éter]re, ez is valami! De nem nagyon megnyugtató. Du. 2-re beérkezünk Székesfehérvárra és miután elbűcsűzünk a Tabiaktól és az ökrös fogatoktól, amelyek olyan jó szolgálatot tettek, elhatározzuk, hogy azonnal a városházára megyünk a parancsnokságra, hogy egyrészt igazolást, dokumentet kapjunk, másrészt felajánljuk szolgálatainkat Székesfehérvár polgárainak. A parancsnokság előtt kb. 100 m[éter]rel elcsíp egy orosz őrjárat bennünket, és bevisz a G.P.U.-hoz, hogy igazoljuk magunkat. ½ órai várakozás után egy orosz kapitány elő kerülünk, tolmács segítségével igazoljuk, hogy kik vagyunk, elengednek, de semmiféle igazoló írást nem adnak. Gyerünk fel a városházára, majd ott kapunk gondoljuk mi, de a helyzet nem olyan egyszerű. Hosszú várakozás után beszélnek, mint rangidős a polgármesterrel, ki közli, hogy az orosz hatóságok nem akarnak semmiféle írást kiadni, nekünk pedig magyar és cirill betűs igazolásra van szükségünk. Mint orvosokra sincs nagy szükség, de azt tanácsolja, várjunk, illetve beszéljünk dr. Berzsényivel, ki az itteni kórház igazgatója, és talán elhelyez bennünket. A helyzet egyáltalán nem biztató közben teljesen besötétedett és elhatározzuk, hogy a városház alagsorába a rendőrségi őrszobán töljük az éjszakát. Matracokból elég jó fekhelyet készítünk, és nyugalomra helyezük fáradt meggyötört testünket.

Másnap d[él]e[l]őtt lementünk a városi közkórházba, hogy beszéljünk dr. Berzsényivel, de őt nem találjuk, ellenben találkozunk egy ott lévő muszos orvossal, kinek felvilágosításai nyomán letettünk arról, hogy tovább várjunk, és visszamentünk a városba, hol a kommunista pártba[n] állítólag adnak igazolást. A kommunista pártba[n] nagy a sürgős-forgás, de igazolványt még nem tudnak adni, mert a cirill betűs szöveg és bélyegző még nincs készen, és várunk kell néhány napig. A pártban találkoztam dr. Alpár Palival, ki alattam végzett Pécsen, és ő felajánlja, ha más nincs, menjünk hozzá a téli gazdasági istállóba[n] lévő hadikórházba, hol szállást és valami ételmezést is biztosít részünkre. Tekintettel arra, hogy más választásunk pillanatnyilag nincs, elfogadjuk a felajánlott megoldást, és beköltözünk az említett hadikórház alagsorába, hol elég nyomorúságos körülmények között, de elhelyezkedünk. Székesfehérváron nem valami rózsásak a viszonyok, a front kb. 9-10 km-re van a várostól a belővések szinte szabályszerűen napról-napra az esti órákban történnek, így minden időnket az alagsorban töljük. Közben Charap *tonsillitisen* ment keresztül, lába is fel volt törve, lassan gyógyul a befutó hírek nem valami biztatók, és mi sokat tanácskozunk. Az óhajtott igazolványt, január elején sikerült megkapjunk, ámbar orosz pecsét nincsen rajta, de jónak látszik, és mint az idők igazolták, érdemes volt reá várni. Charap és Freiberg azon az állásponton vannak, hogy ők élnek a tabiak meghívásával, és lemennek Tabra, ez Siófokon túl van, és így messze jutnak a fronttól. Én a magam részéről ama naiv hitben, hogy hamarosan Győr is orosz megszállás alá kerül, nem akarok távolodni, és az időközben felbukkant Harmat Laci - szintén győri - ebben a nézetben velem tart. Harmat Laci az orosz pékségben dolgozik, és nekünk is juttat kenyert, amire égető szükségünk van, mert alig lehet szerezni. A befutó hírek mind kedvezőbbek az oroszok közvetlen a város előtt csinálhatnak felderítéseket, és Alpár Pali, valamint az ott lévő muszosok 1. 6-án, szombaton elindulnak Pest felé, melynek közeli elestével számolnak, és nem akarnak Fehérváron maradni, mert a helyzet bizonytalan. Mi hárman és én külön Harmat Lacival sokat tanácskozunk, és elhatározzuk, hogy hétfőn 1. 8-án nekiindulunk. Freiberg és Charap célja Tab. Mi ketten a balatoni műúton indulunk Pest felé, Harmat Lacinak Martonvásáron vannak ismerősei, ott majd megtudjuk, mi a helyzet merre menjünk. Közben az angol rádió adásából megtudjuk, hogy a németek offenzívát indítottak a Pest-Bécs műút mentén és egy német ek egész Bicske térségéig hatolt, nem kedvező számunkra. A front mindjobban közeledik, a belővések állandóan ismétlődnek és mi egy drukkban vagyunk. Vasárnap, 1. 7-én reggel mosakodás közben betoppán Harmat Laci és hozza a vészhiért, hogy Székesfehérvár felső részén az oroszok evakuálják a civil lakosságot, és az egész helyzet nagyon visszavonulás jellegű. Nem sokat gondolkozunk, hanem az azonnali indulás mellett szavazunk, és így elválnak útjaink. Freiberg és Charap az eredeti elgondolás szerint Tabra, mi ketten Pest felé indulunk, miután érzékeny bűcsűt vettünk egymástól. Alaposan felpakolva indulunk, és bizony látjuk, hogy az összes orosz kocsi felpakolva menetkészen állnak, és az orosz sebesülteket szállítják el részben vörös keresztet autókkal, részben autóbusszokkal. Az útelágazásnál egy asszony csatlakozik hozzánk, ki Dömsödre igyekszik, és mi a csúszós, síkos úton megindulunk az országra, csomagjainkat 4 km-nél váltogatjuk, és hamarosan Pákozdra érünk, hol pihenünk, eszünk, közben beteghez hívnak -, majd továbbindulunk erős havazás közben. Néhány k[ilo]m[éter]nyi gyaloglás után sikerül egy borszállító orosz autóra felkapaszkodni, amely elvisz egész Velencéig. Itt leszállunk, és épp útjára akarjuk bocsájtani a dömsödi hölgyet, hogy itt elválnak útjaink, ő megy Adony felé, mi pedig tovább Pestnek. Ő nagyon szeretné, ha velünk tarthatna, mert egyedül fél, de az irány ellenkező, nagyon hív, hogy menjünk vele át a Duna-Tisza közre. E közben jön egy orosz autó és vezetője kérdezi, merre van Dunapentele, melynek útja Adonyon visz keresztül. A nálam lévő térkép segítségével magyarázom az utat, az orosz türelmetlen és azt mondja, hogy menjünk vele vezetőnek. Az autó csábít, és így felülünk szakadó hóesésben megérkezünk Adonyba, hol útbagazfítva az orosz, mi pedig tovább Pestnek. Ő nagyon szeretné, ha velünk tarthatna, mert asztalos mester és családja nagyon szívesen fogadtak bennünket rögtön befutótként az első szobába hol 2 ágy és 1 sezlón volt, és mi megmosakodtunk, elhelyezkedtünk. Mire mindez megtörtént és a vacsora után kezdtünk érdeklődni jön egy orosz pilóta kapitány és a tolmács, hogy az is itt alszik. Megegyeztünk vele, ő alszik az egyik ágyban, mi ketten Lacival a másikba, a sezlont pedig bevisszük a másik szobába. Megvacsoráztunk a háziakkal együtt, hamarosan lefeküdtünk, az ágy meglehetősen kemény, ketten alszunk benne, kényelmetlen, de azért kipihenve ébredtünk. A háziak megkínáltak reggelivel és nagyon szívesek voltak, postacímük: Stanczel Béla Adony, Magyar u. 306. Oly figyelmesek, kedvesek voltak, hogy példaképei lehetnek a vendégszerető házigazdának, amijük volt, mind megosztották velünk, nem kérdezték kik vagyunk, mik vagyunk.

Január 8. hétfő

Reggel megindultunk a Duna felé, hogy átkerüljünk a túlsó partra, a zajló Dunán átvívó csónakosok alaposan kihasználták a conjuktúrát, és fejenként 50-100 P-ért viszik át az embereket, más választás nincs meg kell fizetni. D[élutá]n 3 óra körül érünk Dömsödre, hol nagy csalódásban van részünk. A hölgy ugyanis, ki velünk jött, valami malomtulajdonosnak a felesége és tekintve, hogy senki sem volt odahaza egész lakását kirámolták, csak a puszta falak maradtak meg, az ajtók ablakok hiányoztak. Mi ketten helyet keresünk magunknak és sikerül is egy parasztháznál megaludnunk, de sokkal nyomorúságosabb viszonyok között, mint előző nap.

Január 9. kedd

Csikorgó hidegben indulunk Pest felé, alig hogy elhagytuk a falut, sikerül egy kocsira felkapaszkodnunk, és azzal úgy 12 kilo[m]étert eljövünk, nagy előnyhöz jutunk ezáltal, és Taksony előtt 8 k[ilo]m[éter]rel egy tanyán megpihenünk, reggelizünk, és ez az első alkalom, hogy teát iszunk cukor nélkül. A későbbiek folyamán nagyon megbarátkozom a teavívás eme módjával, mert sajnos cukorhoz nem jutunk sehol sem. A hideg kissé megenyhült, de ezzel szemben megindult a havazás, és sűrű hóesés közben indulunk tovább. A 2 órai utat 3 és ½ óra alatt tesszük meg, mert a hóesés hóviharrá vált és erős ellenszélben, szakadó hóesésben érünk Taksonyba. Már az úton elhatároztuk, hogy csak valami rendes helyen szállunk meg, mert nagy szükségünk van teljes pihenésre, és komoly tisztálkodás akarunk végezni. A félcipő, amelyben járok teljesen átázott és a lábam merő víz. Kresz Gáspárnál nagyon jó szállást kapunk, jó forró lábvíz, alapos mosakodás után pihenünk a jól fűtött konyhába[n]. Kisül, hogy Taksonyban nincs orvos, és rögtön igénybe is vesznek, nagyon kérnek, maradjak itt, de engem űz, és hajszol a gondolat, hogy közelebb jussak Győrhez és feleségemhez, így tehát nem hajlok szavukra. Jó vacsora után másnap alaposan kipihenve ébredünk, de már itt is van értem a policej, hogy azonnal menjke a parancsnokságra. A parancsnokságon leigazolnak, először német eredetűnek gondolnak anyám neve után, de miután sikerült ezt megmagyaráznom, a kapitány kijelenti, hogy igénybe vesz, mint sorozó orvost. Taksony ugyanis sváb község, és a falu férfi lakosságát 18-45-ig igénybe veszik, a nőket pedig 18-30-ig. Így tehát kénytelen vagyok 2 napon át sorozni, ami alatt Laci alaposan kipihen magát, néhány beteg is akad, pénzhez és élelemhez jutok. A besorozottakat autóval viszik, és az autók Hatvanon mennek keresztül. Megkérem a kapitányt, engedje meg, hogy én is felkapaszkodjak az autóra, és így Hatvanig eljussak, de a kapitány nem járul hozzá, szomorú tapasztalat.

Január 12. péntek

Péntek reggel indulunk útnak, a borzalmas hó mennyiség, mely 2 nap előtt leesett, szinte teljesen elolvadt és még aznap Soroksár, [Pest]Szentimre, [Pest]Szentlőrinc érintésével Kőbányára érünk. Az úton ugyanis összeismerkedtünk egy kőbányai fiúval, ki hazafelé igyekezett, és ők adtak egyik bunkerben számunkra alvóhelyet.

Január 13. szombat

Korán reggel már úton vagyunk, mert szeretnénk minél előbb kijutni pestkörnyékről, hol még javában áll a harc és fejünk felett süvitenek a lövedékek. Mindjárt az indulásnál elcsip bennünket 2 részeg orosz, engem, mint orvost elengednek, de Harmat Lacit alaposan megkopasztják, pizsamáját, zsebkendőjét, apróságait elszedik. Alig megyünk ½ órát, a románok által lakott részre érünk, itt viszont az egyik román a [ismeretlen szó]-mat veszi magához, és helyette egy töltőtollat ad, természetesen rosszat, melyet később sikerült megcsináltatnom, és ezen sorokat is ezzel írom. Hamarosan újabb igazoltatás, de Székesfehérvárról kapott igazolványunk ezúttal is jónak bizonyult és elengednek. 11 óra körül Rákosszentmihályon újabb igazoltatás, itt már nem megy simán a dolog, teljesen átkutatnak, a nálam lévő térképeket (Magyarország és Fejér [vár]m[egye] térkép), bélyegjeimet, zseblámpámat, sőt az igazolványt is elveszik, és bevágnak egy szobába, hol már vagy 30 ember várja sorának elbírálását. Természetesen azonnal ismerkedünk, rajtunk kívül még 2 ember van, kinek hasonló igazolványa van, ezek Borbó, Szerbiából jönnek, [a]hol mint muszosok dolgoztak, és Pestújhelyre igyekeznek, mert ott laknak, rettentően el vannak keseredve. Nekünk sem tetszik a dolog, de hát mit lehet tenni, tekintettel a kényszerpihenőre, eszünk. Vagy 2 óra múlva kijön egy orosz katona minden rangjelzés nélkül, mint később kiderült G.P.U. kapitány volt, négyünket átkísértet egy szomszédos udvarba, míg a többieket, kinek száma közben legalább 50-re szaporodott fegyveres örök sorba állítják, és útnak indítják ki tudja hová? Mindjárt elsőnek engem hívnak be, és szabályszerűen leigazolnak, majd részletesen kihallgatnak, hol voltam, mit csináltam, mettől-meddig milyen bánásmódban volt részem stb. Míg a többiek kihallgatása folyik, én felhasználom az alkalmat, és az udvaron lévő húzós kútnál alaposan megmosom, sőt a nap nincs nagyon hideg, fagypont körül van a hőmérséklet. Még a kihallgatás alatt összeismerkedem egy orosz altisztal, akivel kézzel-lábbal, szótár segítségével hosszabb beszélgetést folytattam, melynek eredményeképpen egy fiola [olvashatatlan] szereztem a házban lakó gyógyszerésztől. Az orosz hálája jeléül 4 db. vágott húst juttatott hozzám, amelyet természetesen megosztottam a többiekkel, így tehát újra ettünk. Miután mindnyájunkat kihallgatták, visszakísérték bennünket a szomszédos épületbe, hol a megmotozásunk folyt, és most ott helyeztek el a börtön teremben, hol már 2 muszos szabó is volt, ezek már 3 napja dolgoznak ottan. A szobában kályha is volt, tehát rögtön alaposan befűtöttünk, tekintettel arra, hogy a háznak fakerítése volt, tüzelőben nem volt hiány, én, mint legidősebb tápláltam a tüzet. Csak az volt kellemetlen, hogy fölünk kb. 200 m-re voltak orosz útegek felállítva, és ezeknek a kilővései állandó rázkódtatással jártak. Lassanként besötétedett, és mi újra éhesek lettünk, mikor bejött a G.P.U. főhadnagy, kértük, hogy adjanak enni. Ő aztán intézkedett, hogy kenyeret kapjunk, amire nagy szükségünk is volt, mert abban elég gyengén álltunk. Lefeküdtünk a parkettára és nagyon jól aludtunk, a már 3 napja ott lévő 2 muszos szabó ugyanis megnyugtatóan bennünket, hogy másnap biztosan elengednek bennünket.

Január 14. vasárnap

Reggel újra kenyeret kaptunk, a kútnál megmosakodtunk és visszamentünk a belső szobába, hol most már előtűnk folyt a fóká kihallgatása. Mikor vagy 50-en összejötték, úgy mint tegnap fegyveres örök elindították őket. Dél felé jön a G.P.U. főhadnagy, hozza az írásainkat, és utunkra engedett, kértük, hogy írjon rá néhány sort, nehogy újra elcsipjenek bennünket, de erre nem volt hajlandó. Általában tapasztaltam, hogy nagyon nehezen adnak ki írást. Gyors ütemben megindultunk és a Pestújhelyiek útbaigazítása nyomán Fót felé vettük utunkat, mert arra rövidebb Vácnak. Sikerült felkapaszkodnunk egy orosz autóra, mely Vácra igyekezett, és mi már messzemenő terveket szőttünk, hogy mit fogunk Vácra kora délután csinálni, mikor Fóton az orosz női közlekedési rendőr lekényszerített a kocsiról, sőt még a csomagjainkat is szétértta. Gyönyörű, enyhe napsütéses délután folytattuk tovább utunkat Dunaharaszti Alag felé, hova hamarosan beérkeztünk, és most már a Budapest-Váci műúton baktattunk tovább. Tekintettel a szomorú tapasztalatokra a közlekedési rendőroket igyekszünk kikerülni, illetve minél előbb kijutni a hang és látóteréből, ami itt sikerült is. Hamarosan elért bennünket egy cigány család, kik kocsin mentek és megengedték, hogy holmijainkat elhelyezzük. Most már csomagjainktól megkönnyebbülve szapora léptekkel folytatjuk utunkat, és sötét este érkezünk Szőlőligetre, hol azonnal a rendőrségre mentünk. A rendőrség segítségével kaptunk egy szobát, és széles rekamién nyugtattuk meg fáradt tagjainkat. Az utolsó néhány km-t ugyanis szinte futólépésben tettük meg, mert nagyon siettünk, hogy még komoly éjszaka előtt szállást találjunk.

Január 15. hétfő

Szőlőligeten a helyzet nagyon veszedelmes, mert az embereket úton-útfélen elfogják, és robotba viszik, tehát egy policaj kíséretében jutunk el az országhatárra, hol tovább folytatjuk utunkat Vác felé. Hamarosan a Vác-Hatvani útkereszteződéshez érünk, már messziről látszik, hogy ott áll az orosz rendőr és néhány katona, de nincs más út, kénytelenek vagyunk karjaikba menni. Igazoltatás, az igazolvány jó, de el kell menni robotba vasútépítéshez. Hiába ágálok én kétségbeesetten hogy orvos vagyok, és fáj a lábam - pedig tényleg fáj -, a katona sorba állít és indulunk a munkahelyre. A munkahely kb. 3 km-nyire van az útkereszteződéstől, és mikor odabaktattunk, miután csomagjainkat egy vasúti őrháznál leraktuk, kisül, hogy vasúti síneket kell leemelnünk, mert a németek tönkretették, és azokat kell helyükre raknunk. Szép kilátások! Egyelőre várunk és fázunk, a dolog sehogy sem tetszik nekem. Arra jön egy hadnagy, mutatam neki az írástomat, bólogat a fejével: harasó, de ő nem intézkedhet, hanem a kapitány. Keresem a kapitányt, nincs sehol, közben megérkezik a szerelvény, amely a síneket hozza és szerencsésen tovább vitték, mint kellene, úgyhogy az egyik vagon 2 hátsó kereke leugrott a sínről, az egész társaság odaszalad és lesik, hogy mi fog történni. Mi ketten pedig megindultunk visszafelé és elhatározzuk, hogy bárki kérdi, azt mondjuk, hogy a tiszt mondta, ígyi damoj. Szerencsésen elkerülünk 3 munkacsoportot az őrházba[n], gyorsan felvesszük a szerelékünket, és pont midőn kilépünk az őrházból, beleszaladtunk egy orosz őrjáratba. Természetesen azonnal igazoltatnak, mi felmutatjuk iratainkat, de nem akarnak elengedni, és midőn meglátják orvosi táskámat, azonnal elkezdnek kutatni sulfidín után, ezt ugyan nem találunk, de pólyáim jelentékeny részétől megfosztanak. Közben intek a szememmel egy fiatal orosznak, ki megérti, és kiteszko bennünket, jó messzire elkíséretjük magunkat, majd fájó szívvel megválok 20 db. sulfapyridin tablettától. Sajnos mindennek ára van, és csak később tudtam meg, milyen hatalmas árat fizettem! Gyorsan megyünk vissza, és most már akadálytalanul jutunk át az útkereszteződésnél, hamarosan a váci rendőrségen vagyunk, hol magyar-orosz nyelvű igazolványt kapunk, melynek értelmében Párkányináig utazhatunk, a váci rendőrség nem adhat ki messzebbre szóló írást. Az igazolványt az orosz parancsnokságon aláírattuk és lepecsételtettük, most már van orosz pecsétünk is, már indulunk is tovább. Vác utolsó házainál járunk, midőn egy orosz autóoszlop leáll, és a kapitány kérdi, hogy merre van Nagymaros, és hogy van-e ott bor? Mondom, hogy az utat tudom, de hogy bor van-e, erre nem tudok válaszolni. Mondom neki, hogy 13-14 km, és ha akarja, megmutatom az utat, az orosz beleegyeznek, és mi felkapaszkodunk az autóra és már indulunk Nagymaros irányába. Az autón hideg van, de hősiesen tűrjük, mert a 3 órai utat játszva tettük meg kb. 20 perc alatt, és mire megfáztunk volna már meg is érkeztünk. Az oroszok értesülése helyes volt, mert a duna-menti vendéglőbe[n] csakugyan találtak vagy 30 hordó bort, és mivel kalauzoltuk őket és segítettünk a hordót felborítani, a mi kulacsunkat is megtöltötték. Az orosz is meg volt elégedve és mi is, mert ily messze eljutottunk! A borról ugyan kiderült, hogy megecetesedett, és így mi nem tudtuk meginni, de az oroszok biztos megitták. Az

utcan tanakodunk, hogy hol találunk lakást, midőn arra jön egy idősebb hölgy és őt megszólítván küsül, hogy nála megalhatunk, ha nem félünk az oroszoktól. Mi vállalkuk a kockázatot, és hamarosan már égő tűzhely mellett ülve eszegetünk, tejet kapunk, majd krumplit főzünk, és finoman bevacsorázunk. A néni nem alszik odahaza, Laci felderítő útra indul, némi savanyúság is akad, sőt az ágy alatt gyönyörű almát találunk 1 kosárral és természetesen megvámoljuk, de azért hagyunk is!

Január 16. kedd

Nagymarosról indulva szép úton Zebegénybe jutunk, hol Brulik pékékhez hoztunk üzenetet, jó ebédet kaptunk és induláskor egy 2 kilós kenyeret. Az úton szembejövőköt nem jó híreket hallunk, Esztergomban németek vannak, és állandóan lövik a Helemba-Garamkövesdi utat, a front közvetlen Párkány előtt van és hazugok azok a hírek, hogy Komáromot elfoglalták volna az oroszok. De mi vakon megyünk tovább, üz, hajt bennünket az otthon utáni vágy és reméljük, hogy Pest ostrománál felszabaduló seregek majd tovább nyomják a frontot és mi ott akarunk lenni a sarkukban, hogy azonnal követhessük őket. Eljutunk Szobra, majd átkelünk az Ipolyon vert hadihídon, és Helembán vagyunk d.u. ½ 4 körül. Már éjjeli szállásunk is van, midőn meghalljuk, hogy a Garamkövesdre való utat a németek annyira aknázzák, hogy nappal nem lehet közlekedni rajta. Csak nagy kerülővel lehetne így eljutni Párkányba. Összenézünk, és már vesszük is fel holmijainkat, hogy kihasználva az esti szürkületet még ma eljussunk Garamkövesdre. Az út állítólag 8 km, de úgy látszik már nagyon fáradtak voltunk, mert a végén már alig topogtunk, és rőtőn a falu végén találtunk egy házat, hol meghúztuk magunkat éjszakára. Úgy látszik, most már minden mindegy, egy kukoricaszárral megrakott zsákon aludtam, tudtam aludni, sőt jól aludtam, de midőn reggel körülnéztem, azonnal felpakoltunk és tovább indultunk. Végigmenve a falun, eljutunk a garami hadihídhöz, de itt az őrség senkit nem enged át, állítólag 1-2 nap múlva már lehet, de most nem. Hiába minden, vissza kell mennünk és az egyik közeli házba helyezkedünk el, hátha mégis. Közben már az egyik policaj megkér, hogy keressem fel a helybeli orvost, mert beteg és valami orvosságra van szüksége. Elmegyek hozzá, borzalmasan elhanyagolt állapotban van, lakását, rendelőjét szétdúlták. Ő maga is piszkos, ápolatlan, tele sirámmal és jajjal. Mit szóljunk mi?! Az egész ország lakosságának asszisztálása mellett szedtek el tőlünk mindent a magyar hatóságok és egész életükben dolgozó embereket tettek földönfutóvá, és küldték a biztos pusztulásba nem kegyelmezve senkinek, a csecsszopótól az öregekig. Ja, az más volt, mi nem úgy gondoltuk, mondták most, de bezegg a nagyon kevés kivételől eltekintve, akkor mindenki lopott és rabolt a zsidó holmikból, amihez hozzájutott! Az oroszok sokkal jobbak, mint a magyar csendőrök voltak, és legalább nem tesznek kivételt, az órát elszedik a zsidóktól, épp úgy, mint a kereszténytől. Én magam is keresztülestem sok mindenben, 16 éves orvosi munkám eredménye semmivé lett, de amíg dolgozni tudok, és lehet, nem esek kétségbe. Ők pusztá anyagi javakért sírnak, rínak, de odahaza vannak és rokonaik, testvéreik is otthon vannak, de mi van a mi rokonainkkal, hol vannak ők! Még sokat tudnék mondani erről, de szándékom nem ez, hanem megírni vándorlásom történetét. Hamarosan otthagytam a kedves kollégát, és sikerült megszelgeltetnem cipőmet az orosz suszterájban, majd visszatértem szállásomra. Ebéd után észrevettük, hogy a civileket engedik át a hídon, erre mi is azonnal nekieredtünk, és sikerült átjutnunk. Nem mehetünk az országúton, mert azt lőtték a németek és Nána felé kerülve igyekeztünk Párkányba. A Nána-Párkányi úton, ahogy haladunk, kivel találom magam szembe, mint Perlblum Lajossal, kivel együtt voltam Óbarokon jó ideig. Mindketten alaposan meglepődöttünk viharosan üdvözöljük egymást és lassanként elmeséljük, hogy ki hogyan került oda. Kiszül, hogy Őt egyszertár otffeleitették Párkányba[n] a civil lakosság ellátására. Őhozza meggyünk, és 2 napig élvezzük vendégismeretét. Ő ugyanis Dr. Hermann párkányi orvos rendelőjében lakik, illetve a pincébe, mert állandó belövések vannak, és mi is a pincébe költöztünk. Már szerda d[él]jú[ltán] megismerkedünk egy aranyos, barátságos, jólelkű párkányi zsidóval, ki a nyilasok elől a környékben rejtőzött, és már hazatért Schatz Ódónnal, ki kitörő örömmel üdvözölt bennünket. Ő már védőszárnyai alá vett 2 komáromi gettóból kimenekült és rejtőzött nőt és 1 kisfiút, és jelenleg a Tóth bunkerben laknak, de a környezet annyira nem kellemes, hogy elhatározták, miszerint felköltöznek Schatz bácsi házába, de itt viszont félnek az oroszoktól. Schatz bácsi arra gondolt, hogy én, mint orvos meg tudom védeni őket, és ez párkányi tartózkodásom alatt sikerült is. Másnap reggel még 2 muszos szaladt be, szintén Komáromiak, kik megszöktek a szlovák légőszázadból, beálltak a szlovák partizánok közé és onnan szöktek Pestre, hol hamis iratokkal vészelték át, míg elérték őket az oroszok.

Január 20. szombat

Miután Schatz bácsi házárt, úgy ahogy rendre hoztuk, beköltöztünk, az elhelyezésünk nem kifogástalan, de háború van. A beköltözők a következők: a házigazda Schatz Ódón, a 2 komáromi hölgy és a velük lévő fiú, a 2 volt szlovák partizán és mi ketten. Schatz Ódón b., a 2 hölgy és a fiú a belső szobában helyezkednek el, mi 4-en az elsőben, mely nappal orvosi rendelő, váró, operáló, de nagyon gyakran beszélgető szoba, főleg ha én nem vagyok odahaza. Megcsináljuk a táblát és másnap reggel már megjelennek az első páciensek, kiknek sora mindinkább növekedett, és egész párkányi tartózkodásom alatt az esték kivételével szinte semmi szabadidőm nem volt. Párkányi tartózkodásom I. 17-én kezdődött és pontosan egy hónapig, II. 17-ig tartott. A párkányi helyzet nem valami biztató, a szemközi Esztergomban németek vannak, és naponta belőnek néhány aknát, ezek a belövések teljesen rendszertelenek, és kiszámíthatatlanok. A párkányi lakosok jelentékeny része pincékben lakik, részben mert a házuk tönkrement, részben a félelem miatt, hogy belövések vannak. Mi természetesen nem mentünk le a pincébe, hanem a lakásban helyezkedtünk el, és jó órában legyen mondva, semmi bajunk nem történt. Én a reggeli rendelés elvégzése után elmentem a fekvő beteget meglátogatni, és csak d[él]jú[ltán] 2 óra körül szoktam hazamenni, ebédelni. Ebéd után, ha volt egy kis szabad időm, úgy pasziánszozni szoktam, de hamarosan besötétedett, és így kénytelen voltam abbahagyni. A közösség, amelyben éltünk, igyekezett megszerezni minden szükséges ennyival, és ebben én jelentékeny szerepet játszottam, mert a betegek egy része természetben fizette a honoráriumot, lisztet, zsírt, szalonnát stb.. Szerencsére hus gondjaink nem voltak, mert a párkányi mészárosok még hozzájutottak némi vágómarhához, és akkor 10 pengőért kaptuk kilóját a húsnak. A Schatz-ház sokat fogyasztott, mert a tagok száma állandóan emelkedett a hazatért párkányi muszosok révén, másrészt mindazok, akik távolabb laktak itt rekedtek meg, mert tovább menni nem lehetett. A front ugyanis Komárom irányába alig volt messzebb 20-25 km-nél, így tehát nem lehetett tovább menni. Egyesek a megjöttek közül, látván az itteni helyzetet és megunván az állandó robotba való hajszolást, visszamentek Nagymarosra, Vácra, Pestre v. még messzebb. Így tett a 2 Fleischmann testvér is Wolf Jóska sógorai és az idők őket igazolták, ők Ácsra akartak menni, de mikor látták mi a helyzet visszafordultak. A párkányiak közül is visszamentek egyesek, valamint Harmat Laci is. Ugyanis megjelent egy rendelet, hogy mindazok, akik nem a volt Csehszlovákia területén laktak, térjenek vissza az anyaországba. Nálam természetesen eltekintettek a rendelet alkalmazásától, mert az orvosra szükség van, és dicsekvés nélkül mondhatom, a fiatal győri orvos - így hívtak engem -, becsületet és megbecsülést szerzett Párkányba[n]. A napok egyhangúan telnek, és mi állandó érintkezésben vagyunk az oroszokkal, hogy a front helyzetéről valamint megtudhassunk. Az ágyúzás határozottan közelebb hallatszik, és én mintha érezném az elkövetkezőket, állandóan be vagyok pakolva, és hátizsák gazdálkodást folytatok. II. 14-én csúnya aknázást csinálnak a németek, pont a ház előtt csapott le 2 akna, és a még meglévő ablakaink is betörték. Én szerencsére nem voltam odahaza, az ablak, amelynél én olvasni, írni szoktam rípiyára tört. A házban lévőkhöz közül senkinek nem történt baja, szerencsés véletlen! A fronthelyzet úgy látszik, mintha kissé megnyugodna, de valami furcsa feszültség van a levegőben, az oroszok idegesek, ismételten házkutatásokat tartanak, feltűnően kevés orosz van a helységbe[n], és mi állandó drukkbán vagyunk, de csak várunk. II. 16-án pénteken este Schatz bácsi kívánságára az itt lévő összes zsidók és fél zsidók összegyűjtötték péntek esti imára és vacsorára. 2 orosz vendégünk is volt és Kovács Béla esztergomi muszos pék finom fehér barchest sütött az ünnepi vacsorához. Nem is gondoltuk, hogy ez búcsúvacsora lesz számunkra, a hangulat, mint mondani szokták emelkedett volt, és a 2 orosz tiszt sem tudott semmit. Ugyanez nap delutánján a helybeli katolikus káplán beszéltem, hogy nem-e lehetne a Vatikánon keresztül üzenetet küldeni Feleségemnek Győrbe, de azt válaszolta, hogy minden kapcsolatuk megszakadt és lehetetlen. Talán eszébe jut kérésem és most, hogy a németek visszafoglalták Párkányt valahogy hírt tud adni, hogy élek és megvagyok.

Február 17. szombat

Az ágyúzás egész közelről hallatszik, az emberek a pincékben, feltűnően kevés ma a beteg, hír-hírt követ, hogy jönnek vissza a németek, az oroszok hallgatnak, de az egyik kiböki, hogy valami van. Erre mi teljesen összepakolunk és várunk. Rehberger, ki Nánán van, szintén hírekért jön, mert ott is nagyon majrás a hangulat. Mi visszaküldjük azzal, hogy érdeklődj meg, mi van a námai orosz kórházzal, mert ha visszavonulás van, azt biztos elszállítják. D.u. 5 óra körül lélekszakadva jön vissza, hogy a kórházat útnak indították. Erre mi sem várunk tovább, hanem felvesszük dolgainkat és erős tempóban megindulunk. A párkányiak riadatan álldogálnak a kapuban, az oroszok teljesen felpakolva, menetkészen váraкоznak, és egy ismerős orosz tiszt mondja, hogy csak siessünk. Sajnos a garamkövesdi hídhöz nem tudunk eljutni, mert a terület víz alatt van, és így az országúton Kőhidgyarmatig kell mennünk. Az országút tömve van visszavonuló orosz osztagokkal és állandó ágyúzás közben szinte az egész úton futva rohanunk, hogy elérjük a hidat. A veszélyérzetet növeli a közvetlen közelünkben becsapódó gránátok süvítése és az, hogy nem tudjuk, milyen állapotban van a híd, állítólag délelőtt a németek csúnyán megbodálták. A visszavonuló oszlopokkal haladva rekordidő alatt tesszük meg az utat, és letérve az országútról, elérjük a hídhöz vezető utat, amely borzasztó állapotban van, és állandóan bokán jóval felülérő sárban ficánkoló, megvadult lovak között érjük el a hidat, amelyen sikerül keresztül mennünk. Az első község az innessző parton Kicsind, de ezt az oroszok már régen evacuálták a civilektől, és most is tömve van orosz katonákkal. Itt Kicsinden egy orosz kapitánnyal találkozunk, ki azt mondja, hogy azonnal menjünk tovább, hogy a Garamtól minél távolabb legyünk. Ezt muszáj is megtennünk, mert itt nincs egy ház, hol menedéket találhatnánk. Elhatározzuk, hogy az éjjel folyamán Bajtára kell eljutnunk, hol majd talán megszállhatunk. Az út főleg az első részen borzalmas állapotban van, de válogatni nem lehet, hideg is van, muszáj menni, mert különben megfagyunk. Lehetett éjjel 1 óra, mire Bajtára eljutottunk, de a falu tömve van oroszokkal és nincs egy talpalatnyi üres hely, újra- és újra próbálkozunk végre egy konyhába, hol már vagy 8-an aludnak befogadnak bennünket. Szűken vagyunk, de meleg van és legalább a bakancsot levehetjük a lábunkról, nekem sikerült egy padon elhelyezkednek és reggel 6 óráig aludtam, mint a bunda. Itteni házigazdánk neve: Vilmajor János Bajta.

Február 18. vasárnap

Reggel midőn végignéztünk egymáson láttuk csak a tegnapi, illetve éjjeli gyaloglás nyomait, nyakig sárosak, piszkosak vagyunk, és igyekszünk kissé rendbe hozni magunkat, de ez csak napok múlva sikerül, mire a sár tökéletesen megszárad és kikefélhető. Korán indulunk, mert még ma szeretnénk legalább Zebegénybe eljutni. A társaságon látszik a tegnapi út hatása, fáradtan vonszoljuk magunkat, az út a reggeli órákban erősen csúszik, szinte tipegve lépkedünk a meredeken lefelé haladó úton, amely Lelédre vezet. Leléden keresztül haladva, amely szintén nagyon megszállott képet mutat, még a reggeli fagy hatása alatt álló úton jutunk ki az Ipoly mentén és hosszú úton követve annak folyását, többször pihenve és egybe várva a társaságot jutunk el az Ipolydamásdra vezető hidhoz. Az itt álló egyedüli hídor 2 igazolványt megnézve átengedi az egész társaságot, amely megkönnyebbülve sóhajt fel, ugyanis háromnak semminemű igazolása nincs. Ezen kívül azonban nagyon megnyugtató tudat, hogy 2 folyó van a hátunk mögött és az ágyúzás is mind messzebről hallatszik. Ipolydamáson komoly pihenő és étkezés következik, a vízbe főtt krumpli sóval nagyon jól pótolja a kenyeret és kb. déli lehet, mikor tovább indulunk. Lassú menetben elérjük Szobot, hol bevisznek a parancsnokságra, újabb igazoltatás. Azok a papírok, amelyek a hídörnek jók voltak, itt is jók és 3 igazolvány felmutatásával az egész társaság mehet. Csak én, ill. az orvosi tászkám forgott veszélybe[n], az egyik hőmérőmet el akarta venni a főhadnagy, de sikerült lebeszelnem. Kora [é]l[u]tán értünk Zebegénybe, és igyekeztünk minél előbb szálláshoz jutni, hosszas szaladgálás után Harangozó Ádámnál kaptam egy sezlont, míg a társaság Krebs Ferencéknél helyezkedett el. En elhatároztam, hogy egyelőre Zebegénybe maradok, gondolván én, mint orvos mindenütt megélek, mert betegek vannak, és valahogy majd csak eltartanak. A társaság többi része 1 napi pihenő után tovább ment Nagymarosra, ill. Pestre.

Zebegényi tartózkodásom II.18-27-ig terjed, és ezen idő alatt háromszor cseréltem lakást, mert a pihenésre visszatérő oroszok még az orvost sem tartották tiszteletben. A zebegényi napok egyhangúan teltek, és csak a Zebegényben felszedett Komlós fiúval van baj, ki megtevésedet és dacára, hogy egész nap semmi dolga nem volt, nem bírta magát kitévészni, és én is észrevettem, hogy nekem is vannak. Ez már a harmadik eset vándorlásaim folyamán, hogy megtevésedet, de szerencsére csak bevándorlókról van szó, és azonnali intézkedéssel sikerült meggátolni a tetűk elszaporodását. Először Székesfehérváron, másodsor Párkányban és most harmadsor Zebegényben sikerült partizánokat szereznem, és szerencsére azonnal meg is szabadulni tőlük. Nagyon kellemetlen állatok és a kiütéses tífus terjesztői! Komlóst végre elhelyezem egy zebegényi gazdánál, és én Krebs Ferencékhez költözöm, hol rajtam kívül még 2 Párkányból velem együtt jött muszos van. 3 nap múlva azonban Zebegényt is el kell hagynunk, mert úgy látszik az oroszok evakuálni akarják a civil lakosságot, hogy legyen hely a frontnál pihenőre térő legénységnek. Zebegényben váratlan találkozásom volt Bíró Jucival, ki Pestről került ide, és itt úszta meg a nyilas időket. Nagyon megöregültünk egymásnak, de másnap már én indultam tovább.

Február 27. kedd

Ebéd után indultunk hárman útnak, hogy távolabb legyünk a fronttól irány Vác, esetleg Budapest. Alig 1 órai gyaloglás után sikerült felkapaszkodnunk egy orosz csapatszállító autóra, amely elvitt bennünket Budapestre. Kb. 5 óra lehetett midőn Pestre értünk, és én elvélva társaimtól elhatároztam, hogy felkeresem feleségem nagynénjét, ki a Nürnberg u. 33. sz. alatt lakik. Már egészen besötétedett, mire elértem hozzájuk, és alaposan meglepődtek jövetelemen. Nagy mese jobbra, balra, másnap bementem a városba, hol sok ismerőssel találkoztam, felmentem a Síp u. 12 alá, ahol szinte csupa Gyórit találtam, úgymint Salczer Dórit, Steinfeld Imrét, Raab Lacit és Fleischmann meszaróst, kik a vidéki zsidók ügyeit intézték. Majd később találkoztam Klaus Gyurival, ki apósánál lakik együtt, Dr. Szekeres Oszkárrel, Adler Manóval, kik mindnyájan Pesten vannak. Még sok gyóri volt, v[agy] van Pesten, de egy részük elment, mert Pesten az élelmezési helyzet nagyon kritikus. Másnap d.u. kimentem Mari nénihez, Kató anyjához, ki nagyon kedvesen fogadott, és nála laktam egész pesti tartózkodásom alatt. Katótól szerettem volna megtudni Hermin néni címét, de sem tőle, sem a többi ismerőstől nem sikerült rokonaimról hírt szereznem. Állandóan járom a várost, hogy valaki révén hírt halljak, de senki nem tud rólok. A Pesten való járkálás nem valami veszélytelen dolog, mert minden pillanatban befoghatják az embert robotba. Én mindig viszem magammal orvosi tászkámat, és így sikerül megúsznom a dolgot. Nagyon kellemetlen idő van, éles hideg szél fúj, és én a bundámat már nem akarom magammal vinni, hanem ott hagyom Marcella néniénél a felesleges téli holmimmal együtt. Közben állandóan töröm a fejem, hová menjek, merre induljak, mert Pesten nem akarok maradni, ámbár Mari néni nagyon kedves, de nekik maguknak sincs mit enniük, és Kati ottlétem alatt utazott le az Alföldre valami enniválóért. Kati pénteken, III. 2-án indult útnak és úgy volt, hogy én megvárom visszajövetelét, de még a rákövetkező szerdán sem volt odahaza, és én nem bírtam tovább várni. Annál is inkább, mert a velem hozott tartalék enniváló már nagyon megfogyott, szerdán, III. 7-én este felültem a Vác felé induló vonatra, amelyik este 6-kor indult a Nyugatról, és reggel 4 órára rekord lassúsággal és gyakori állodgálások után megérkeztünk Váczra. Pesten hagytam a bekecsemet, hősapkámat 2 pár flanel kapcára valót, 1 lepedőt, melyhez később csatlakozott az ujjas pulóverem és, a téli kesztyűm, ez utóbbi dolgokat már Penczről küldtem fel Marcella nénihez. Az utazás alatt, ill. Vácra megismerkedtem a koldsi tanítóval, ki mesélte, hogy nincs orvosuk és én úgy döntöttem, hogy most az egyszerű nem szaladok bele a frontba, hanem kissé távolodom tőle. Tehát nem megyek vissza Nagymaros Zebegény irányába, hanem Váctól keletre helyezkedem el.

Március 8. csütörtök

Reggel 5 óra tájban indultunk útnak, és tekintettel, hogy tanítóék nagyon lassan haladtak én előre mentem Kosdra, hol kiszült, hogy már van egy orvosuk, és így én a továbbmenés mellett döntöttem. Közel vannak egymáshoz a községek, hamarosan Rádra értem, hol a bíró nagyon sajnálta a dolgot, mert nagyon kellene a doktor, de annyira tele vannak oroszokkal, hogy nem tud sehol elhelyezni. Rádról 3 km-re van Penc, hol volt a körorvos is, ki elmenekült az oroszok elől, és itt biztosan elhelyeznek. Pencen hasonló a helyzet, mint Rádon, sok az orosz, de az orvos kell, és valahogy mégis szorítanak helyet. Így tehát megtelepedtem Pencen, és itt is kezdem meg emlékeim papírra vetését. Csütörtökön érkeztem meg, és hétfőig Szemere nevezetű özvegyasszonynál laktam a konyhában, a szobába egy tbc-s fiatalember feküdt. A helyzettel nem voltam sehoggy sem kibékülve, és hétfőre sikerült a községhez egy szobát kiüríteni és úgy ahogy berendezni, úgyhogy hétfőn megkezdtem a községhez való rendelést, a rendelőben lévő rekamién alszom, és önálló háztartást vezetek. A praxis nagy elánal indult meg, és az első héten szinte egész nap el voltam foglalva, de most már kissé alábbhagyott, és így hozzájutok, hogy naplóm megkezdhessem és folytathassam. Penc nagyon helyes kis község, aránylag keveset szenvedett a háborútól, de sajnos az oroszok már nagyon kiélték, úgyhogy az élelmiszerek beszerzése, ill. megszerzése már nehézségekkel jár. Tegnap III. 24-én ment fel egy betegemnek az ismerőse Pestre, kitől csomagot küldtem Marcella néniének, egy zacskóban nullás lisztet és 8 db. tojást, remélem, megkapja, mellékelve küldtem az ujjas pulóveremet és a téli kesztyűmet, hogy minél kevesebb felesleges holmi legyen nálam, ha majd hazafelé indulok. Sajnos még nagyon idehallatszák az ágyúdörgés, és igen rezegnek az ablakok, úgyhogy még közel van a front. Ma van 25-e névnapod k[edves] Feleségem és én megírtam Marcella néniének, ha már Neked nem tudok örömet okozni, legalább úgy másik Irénnek kívánok minden jót és örvendeztetem meg valamivel, Pesten pedig ma a legjobb ajándék az enniváló.

Március 25. vasárnap

Délelőtt templomban voltam, és nagyon elgondolkodtam a dolgok felett, nagyon szeretnék már otthon lenni és főleg Veled K[edves] Feleségem. A mai újságból olvasom, hogy Esztergomot, Felsőgallát, Tatabányát már elfoglalták az oroszok, sőt egyesek szerint már Komáromot is. Most írtam Parányi Ferinek, ki Vácon van, és újabb híreket kérek tőle, mert ha igazak ezek az értesülések, úgy én azonnal megindulok hazafelé.

Március 27. kedd

Remélem, hogy mára megkapom Parányi válaszát. Az itt lévő orosz telefonista szerint az orosz hadsereg elfoglalta Komáromot és már körülzárta Gyórt. Ez nem jó hír, mert [ha] ostromra kerül a dolog, úgy rengeteg újabb felesleges áldozat lesz, nagyon aggódom, mi jön még! Számítgatom a napokat, ha csakugyan igazak a hírek, úgy holnap megindulok, és ha kis szerencsém van, úgy hűsvétra hazamehetek, mert innen valamivel több, mint 100 km az út.

Március 28. szerda

Parányi Feri tegnap írt és levelében azt írja, hogy kb. 2 hét múlva akar útnak indulni. Én a magam részéről nem akarok tovább várni, teljesen bepakoltam, és holnap reggel nekiindulok. Vácon megérdeklődöm mi a helyzet, és melyik úton tudok tovább menni. Ha lehet, úgy Párkányra megyek, és úgy tovább, mert nagyon érdekel Schatz bácsi sorsa, ki Párkányban maradt.

Címkék:

[muszos](#) ^[3]

[munkaszolgálat](#) ^[4]

[Eichmann](#) ^[5]

[nyilasok](#) ^[6]

[zsidóság](#) ^[7]

[Vörös Hadsereg](#) ^[8]

[Vorosilov](#) ^[9]

[numerus clausus](#) ^[10]

gpu^[11]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/egy_felszabadult_munkaszolgalatos_vandorlasi_a_fronttol_hazaig.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/egy_felszabadult_munkaszolgalatos_vandorlasi_a_fronttol_hazaig.html

[2] <https://www.hdke.hu/tudastar/enciklopedia/veesenmayer-edmund>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/muszos>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/munkaszolgalat>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/eichmann>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nyilasok>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidóság>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/voros-hadsereg>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vorosilov>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/numerus-clausus>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gpu>